

آسیب‌شناسی کارکرد مراجع سیاست‌گذار و تصمیم‌گیر در حوزه آموزش عالی

محمد جلالی *

کیومرث قنبری **

تاریخ پذیرش: ۹۷/۰۹/۲۰

تاریخ دریافت: ۹۷/۰۶/۱۷

چکیده

از شرط‌های مهم بقای جوامع در جهان امروز، توسعه علمی است که نشانگر جایگاه ویژه آموزش عالی در هر کشور است. دانشگاه‌ها در صورتی می‌توانند نقش مؤثر خود را به درستی ایفا کنند که همراه با تغییرات پرشتاب علم و دانش، هوشمند و انعطاف‌پذیر عمل کنند. این امر نیازمند برنامه‌ریزی دقیق بوده و در این راستا، در حوزه آموزش عالی مراجع سیاست‌گذاری و تصمیم‌گیری متعددی شکل گرفته است. پژوهش حاضر به آسیب‌شناسی کارکرد مراجع سیاست‌گذار و تصمیم‌گیر در حوزه آموزش عالی پرداخته است. به این منظور، نقش، کارکرد و قلمرو مصوبات این نهادها در سلسله‌مراتب قواعد حقوقی مورد بررسی قرار گرفته و در ادامه به تحلیل و نقد کارکرد آنها پرداخته شده است. یافته‌های تحقیق نشان داد که وظایف و تکالیف این مراجع سیاست‌گذاری و تصمیم‌گیری دارای هم‌پوشانی است و در نتیجه یکی از راه‌حل‌های برون‌رفت از این معضل بزرگ این است که تعارض و هم‌پوشانی وظایف مراجع سیاست‌گذاری و تصمیم‌گیری در این حوزه برطرف شود.

کلیدواژگان:

آموزش عالی، دانشگاه، مراجع تصمیم‌گیر، مراجع سیاست‌گذار.

---

* استادیار دانشکده حقوق دانشگاه شهید بهشتی

mdjalali@gmail.com

** دانشجوی دکتری حقوق عمومی

kiumars_ghanbary@yahoo.com

مقدمه

دانشگاه در ایران از بدو تأسیس تاکنون اساساً در بدنه دولت شکل گرفته است.^۱ علاوه بر این، نظام دانشگاهی در ایران از جریانات مختلف سیاسی، اقتصادی، علمی و بوروکراتیک از همان ابتدا تاکنون متأثر بوده است. در بیشتر مواقع با اتخاذ تدابیر و سیاست‌های غیرعلمی و دخالت بی‌مورد دولت‌ها و سایر نهادها در سرنوشت دانشگاه‌ها مواجه هستیم. تمرکزگرایی و نداشتن استقلال و آزادی علمی به معنای واقعی از نقاط ضعف مهم و تأثیرگذار بر عملکرد دانشگاه‌های ایران است.^۲ همچنین اتخاذ تصمیمات راهبری متعدد در مراتب بالای سازمانی دانشگاه‌ها و دیکته کردن آن به طبقات پایین، موجب افت کیفیت می‌شود و در نتیجه توان پاسخگویی به چالش‌های مختلف را ندارد.

مدیریت دانشگاهی مملو از مسئولیت‌های مربوط به تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری است و آنچه اهمیت دارد این است که در مأموریت‌ها، اهداف، راهبردها، روش‌های اجرایی، بودجه و برنامه، خطمشی دانشگاه‌ها، مراجع مختلف دخالت می‌کنند.^۳ مراجع تصمیم‌گیری در حوزه آموزش عالی به دو دسته تقسیم می‌شوند: دسته اول تعدد نهادهای سیاست‌گذار و دخالت این نهاد در اداره و اجرای دانشگاه؛ دسته دوم تکثر نهادهای اداری و اجرایی که بر کارآمدی دانشگاه‌ها تأثیر می‌گذارند.

در این پژوهش، ابتدا شرح وظایف و تکالیف نهادهای سیاست‌گذاری (نهاد رهبری، شورای عالی انقلاب فرهنگی، و شورای عالی عتف) و نهادهای تصمیم‌گیری و اجرایی (وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، معاونت علمی رئیس‌جمهور، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور، جهاد دانشگاهی، بنیاد ملی نخبگان و فرهنگستان علوم جمهوری اسلامی) در حوزه آموزش عالی مورد

۱. آگاه، وحید، مصوبه ۶۳۰ شورای عالی انقلاب فرهنگی و استقلال دانشگاه، مجموعه مقالات همایش ملی استقلال دانشگاه‌ها، ۱۳۹۶، ص ۲۹۶.

۲. نعمتی، محمدعلی و اکرم طالبی؛ آینده‌نگری مشارکتی-راهبردی اثربخشی در سیاست‌گذاری نهاد دانشگاه، مجموعه مقالات کنفرانس سیاست‌گذاری در آموزش عالی، دانشگاه صنعتی شریف، ۱۳۹۶، ص ۳۲۹.

۳. حمیدی‌زاده، محمدرضا، تصمیم‌سازی در آموزش عالی، تهران، دایرة المعارف آموزش عالی، بنیاد دانشنامه بزرگ فارسی، ۱۳۸۳، ص ۲۹۸.

بررسی قرار گرفته است. سپس در ادامه و در هر بخش به آسیب‌شناسی کارکرد و نقش این مراجع پرداخته شده است. در این راستا، مطالعه تطبیقی وظایف این نهادها، ستادها و مراکز از یک سو و مأموریت‌ها، وظایف و اختیارات قانونی وزارت عتف در اجرای قانون مصوب ۱۳۸۳/۰۵/۱۸ مجلس شورای اسلامی از سوی دیگر، بررسی شده است. وزارت عتف در اهداف مورد نظر قانون‌گذار به شرح مندرج در ماده ۹۹ قانون برنامه سوم توسعه مبنی بر انسجام بخشیدن به امور اجرایی و سیاست‌گذاری نظام علمی کشور بوده است.

این پژوهش از نوع مطالعات کیفی است و با رویکردی توصیفی-تفسیری، داده‌ها و اطلاعات گردآوری شده، مورد بررسی قرار گرفته‌اند. روش اصلی پاسخ‌گویی به سؤالات تحقیق، روش اسنادی است که یکی از روش‌های شناخته‌شده تحقیق کیفی است. پژوهشگران در سندکاوی عموماً از روش‌های عقلانی-استدلالی سود می‌برد.

در این بخش به یافته‌های تحقیق در قالب نهادهای سیاست‌گذاری و نهادهای تصمیم‌گیری و اجرایی پرداخته شده است. به این منظور، به تحلیل و نقد کارکرد هر یک از نهادها به طور جداگانه اقدام شده است.

۱. تعدد نهادهای سیاست‌گذار و دخالت این نهادها در اداره و اجرا

در پژوهش حاضر، نهادهای سیاست‌گذاری در قالب سه مرجع «رهبری، شورای عالی انقلاب فرهنگی و شورای عالی عتف» مورد بررسی و تحلیل قرار گرفته‌اند.

۱.۱. رهبری؛ عالی‌ترین نهاد سیاست‌گذاری کلان

قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، برای مقام رهبری وظایف و اختیاراتی را پیش‌بینی کرده است. وظایف و اختیارات مقام رهبری را در اصول ۵۷، ۱۱۰، ۱۱۲، ۱۱۳، ۱۷۶، ۱۷۷ می‌توان مشاهده کرد.^۱ رهبری با توجه به اصل ۵۷ و ۱۱۰ قانون اساسی، سیاست‌های حوزه علم و فناوری را به صورت نظری و عملی به دانشگاه‌ها ابلاغ می‌کند و تمامی اسنادی که در این حوزه از سوی دفتر ایشان تدوین و تنظیم می‌شوند، خواه مستقل و خواه پس از مشورت با مجمع

۱ منتصر اسدی، فاطمه و مریم عامری، مجموعه اساسی، انتشارات معاونت تدوین، تقیح و انتشارات قوانین و مقررات ریاست جمهوری، ۱۳۹۱.

تشخیص مصلحت نظام، لازم‌الاجرا است^۱ و تمام دستگاه‌های کشوری و حکومتی باید سیاست‌های ابلاغی را رعایت کنند.

یافته‌های حاصل از تحلیل اسناد نشان داد، «فرمان» که بر متون ابلاغی از سوی رهبری اطلاق می‌شود، به لحاظ حقوقی نشان می‌دهد که مفاد آنها نیاز به طی هیچ فرایندی ندارد و متعاقب ابلاغ لازم‌الاجرا می‌باشد و هیچ‌یک از نهادهای قضایی یا حکومتی کشور دارای این صلاحیت نیست که دربارهٔ مشروعیت یا اعتبار این فرمانها رسیدگی قضایی، اداری، حقوقی یا سیاسی کند.

با عنایت به مراتب فوق و رعایت رتبهٔ نهاد رهبری در نظام قانون‌گذاری ایران که مبتنی بر اصول ۱۱۰ و ۵۷ قانون اساسی، بالاترین جایگاه است، باید سیاست‌های ابلاغی از سوی رهبری را معتبرترین سند در بین همهٔ اسناد بالادستی در نظام علوم، تحقیقات و فناوری (دانشگاه‌ها) به شمار آورد. به این ترتیب، همهٔ اسناد دیگر باید از سویی در راستای اجرایی کردن سیاست‌های ابلاغی تدوین و تفسیر شوند و از سوی دیگر، منابع قانونی فرودست یا سایر مصوبات در صورت تعارض یا تزامم با مفاد این سیاست‌ها اعتبار خود را از دست خواهند داد؛ بنابراین مصوبات ابلاغی در سلسله قواعد حقوقی به عنوان سیاست‌های کلان در حوزهٔ آموزش عالی (دانشگاه‌ها) محسوب می‌شود.

در نظام حقوقی ایران یکی از انواع نظارت، نظارت بر تقنین است. این نوع نظارت در حقیقت یک بازبینی محتوایی است که از سوی مقامات تعیین شده در قانون اساسی اعمال می‌شود. این نظارت هم بر قوانین وضع شده از سوی قانون‌گذار عادی مجلس شورای اسلامی (اصل ۹۴) و هم مقررات تصویب شده به دست نهاد یا مقام غیر تقنینی (تقنین تفویضی) رئیس مجلس شورای اسلامی (مطابق اصول ۸۵ و ۱۳۸ قانون اساسی) باید تحت بازبینی و نظارت قرار گیرد تا از عدم مغایرت محتوای آنها با موازین یادشده اطمینان حاصل شود.^۲

نهادهای کنترل‌کننده می‌توانند حسب صلاحیت تشخیص خود، قانون، مصوبه یا مقررۀ نادرست یا غیرقانونی را ابطال کنند؛ چنان‌که نگاهی به مفاد اصول قانون اساسی مورد اشاره در

۱. هاشمی، سیدمحمد، *حقوق اساسی جمهوری اسلامی ایران*، جلد ۲، حاکمیت و نهادهای سیاسی، چاپ بیست و دوم، بنیاد حقوقی میزان، ۱۳۹۱، صص ۶۹ و ۷۱.

۲. راسخ محمد، *نظارت و تعادل در نظام حقوقی ایران*، انتشارات دراک، ۱۳۹۰، ص ۳۵.

بالا این امر را نشان می‌دهد. اما در خصوص فرمان‌های رهبری چنین مراجع یا فرایندهایی در قانون اساسی پیش‌بینی نشده است.

۱.۲. شورای عالی انقلاب فرهنگی؛ نهاد سیاست‌گذار، قانون‌گذار و اداری

به دنبال پیروزی انقلاب اسلامی ایران و تغییر رژیم سیاسی در دوازدهم فروردین سال ۱۳۵۸، ستاد انقلاب فرهنگی به فرمان امام خمینی (ره) در تاریخ ۲۳ خرداد ۱۳۵۹ تشکیل شد تا به اقداماتی از قبیل بازگشایی دانشگاه‌ها، تغییر و اصلاح محتوای برخی از کتب دانشگاهی، تأسیس جهاد دانشگاهی، بررسی صلاحیت‌های علمی و سوابق سیاسی اعضای هیئت‌های علمی دانشگاه‌ها و تکمیل کادر هیئت‌های علمی، راه‌اندازی دانشگاه‌های جدید، انحلال برخی مؤسسات آموزش عالی و ادغام آنها و ... بپردازند. بنابراین، شورای عالی انقلاب فرهنگی با صدور فرمان امام خمینی در تاریخ ۱۹ آذر ۱۳۶۳ تشکیل شد.^۱

تردیدی نیست که مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی، دستورهای لازم‌الاجرا محسوب می‌شوند، لکن توسط مرجع رسمی قانون‌گذاری تصویب نشده‌اند. از نظر قانون اساسی «اعمال قوه مقننه از طریق مجلس شورای اسلامی است که از نمایندگان منتخب مردم تشکیل می‌شود و مصوبات آن، پس از طی مراحل... برای اجرا به قوه مجریه و قضائیه ابلاغ می‌گردد.»^۲ علاوه بر آن، در خصوص مصوبات شورای عالی، اصل نظارت شورای نگهبان اعمال نمی‌گردد و این مرحله قانونی رعایت نمی‌شود. بنابراین، مصوبات شورای عالی هم در مقام تصویب و هم در طی مراحل تصویب قانون به معنای خاص و دقیق کلمه محسوب نمی‌شود. با وجود این، شورای عالی در هشتاد و هشتمین جلسه خود (۱۳۶۵/۷/۱۵) مقرر داشته است: «باید به دولت رسماً و کتباً اطلاع داده شود که مصوبات شورای عالی در حکم قانون است.»

بنابراین اگر مصوبات شورای عالی در حکم قانون است نه خود قانون، در این صورت در سلسله مراتب منابع حقوق در مرتبه‌ای پایین‌تر از قوانین مصوب مجلس قرار می‌گیرد. اشکال بنیادی که پیرامون شورای عالی انقلاب فرهنگی مطرح است، «پاسخگو نبودن» آن است. اگر

۱. شریف، محمد، جایگاه قانونی شورای عالی انقلاب فرهنگی و مرتبه مصوبات آن، حقوق و سیاست، ۱۳۸۴،

شماره‌های ۱۵ و ۱۶، ص ۲۲.

۲. اصل ۵۸ قانونی اساسی جمهوری اسلامی ایران.

قرار شود این شورا قوانین اجرایی وضع کند یا در امور اجرایی دخالت کرده، تصمیماتی اتخاذ کند، باتوجه به پاسخگو نبودن به هیچ نهادی از جمله و مهم‌ترین آن، پاسخگو نبودن آن در قبال نمایندگان ملت، نمی‌تواند مشروعیت قانونی داشته باشد. همان‌گونه که در وظایف و تکالیف شورا بیان شد، وظایف اصلی شورا، سیاست‌گذاری است و مقرره‌گذاری استثنا است.

نگاه سیاست‌گذار باید به گونه‌ای باشد که سیاست را وجه تجلی‌بخش آرمان‌های یک ملت ببیند و در نگاهی که کلیه شهروندان و بخش‌های جامعه را دربرگیرد؛ بنابراین با عنایت به این موضوع، تصمیمات متخذه از سوی شورا باید غیرقطعی، بسیار عام و کلی، در راستای هماهنگی نهادهای سیاسی پایین دست و دارای ثبات طولانی‌مدت باشند تا بتوان آنها را به منصفه ظهور رساند.^۱ با عنایت به لزوم کلی‌نگری در امر سیاست، بررسی عملکرد شورای عالی انقلاب فرهنگی نشان‌دهنده آن است که این شورا بدون توجه به این امر نگاهی جزئی‌نگر به موضوعات دارد. به عنوان مثال، برای جزئی‌ترین مسئله در آموزش عالی (دانشگاه‌ها) مصوبه یا دستورالعمل صادر می‌کند. اتخاذ این رویکرد نه فقط عدول از رسالت اصلی خود شورا است، بلکه در حکم مداخله در اداره امور اجرایی دانشگاه‌ها محسوب می‌شود. به عنوان مثال، به دو مصوبه شورا توجه کنیم:

۱. مصوبه ۶۳۰ شورا مورخ ۱۳۸۷/۰۶/۱۲: تصمیمات و آرای نهایی هیئت‌های امناء، ممیزه و کمیته انضباطی دانشجویان، استادان درخصوص بازنشستگی، ارتقاء، بورس و فرصت مطالعاتی قابل شکایت و رسیدگی در مراجع قضایی نیست.
۲. مصوبه ۳۲۵۶ شورا مورخ ۱۳۶۶/۰۸/۲۷: اعضای هیئت علمی و غیرعلمی دانشگاه‌ها، مشمول ماده ۱۸۸ قانون کار نمی‌شوند.

محورهای اهداف و وظایف شورا محصور در مسائل فرهنگی است. در صورتی که در مثال‌های بالا دخالت در تقنین یا در امور قضایی و اجرایی است.^۲ پس مصوبات تقنینی شورا با

۱. سازگاری، صادق، «صلاحیت شوراهای عالی فراقوه‌ای و تفکیک کارکرد قوای سه‌گانه در ایران»، به راهنمایی دکتر محمد جلالی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشکده حقوق دانشگاه شهید بهشتی، ۱۳۹۵، ص ۱۳۷.

۲. شریف، محمد، جایگاه قانونی شورای عالی انقلاب فرهنگی و مرتبه مصوبات آن، حقوق و سیاست، ۱۳۸۴، شماره‌های ۱۵ و ۱۶، ص ۲۵.

هر عنوان و محتوا، ذیل قوانین اساسی و عادی است.^۱

این وضعیت در حقیقت نقض آشکار یکی از اساسی‌ترین مبانی نظام‌های مبتنی بر قانون است. اعضای شورای عالی انقلاب فرهنگی باید بدانند بین اختیار و مسئولیت رابطه وجود دارد و نمی‌شود اختیارات را خواسته، اما مسئولیت متوجه این اختیارات را پذیرا نباشیم. اگر آنها متولیان سیاست‌های فرهنگی و علمی هستند باید در برابر کاستی‌های آن از قبیل انواع و اقسام سرعت علمی و بی‌اخلاقی و فرار مغزهای واقعی از محیط دانشگاه هم جوابگو باشند.^۲ قدرت و اختیارات همواره با مسئولیت و پاسخگو بودن همراه است. اعمال قدرت و اختیارات بدون برخورداری از مسئولیت و پاسخگویی، نقض ابتدایی‌ترین اصول مردم‌سالاری است.

شورای عالی انقلاب فرهنگی در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران پیش‌بینی نشده است و همین امر موجب شد که در جایگاه حقوقی این نهاد و اعتبار مصوبات آن مباحثی مطرح شود. عده‌ای در مقام دفاع از موجودیت و مشروعیت این نهاد گفته‌اند: شورای عالی انقلاب فرهنگی با فرمان امام خمینی (ره) و ولی‌امر تشکیل شده است و همین امر موجب مشروعیت آن می‌شود. اینان می‌گویند: مقام رهبری در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران از ولایت مطلقه برخوردار است و هر چه را که صلاح بداند، مجاز است انجام دهد، هر چند که خارج از اختیارات مطرح در قانون اساسی باشد.

یکی از مهم‌ترین مباحث در خصوص شورای عالی انقلاب فرهنگی این است که جایگاه حقوقی مصوبات آن کجاست و در کجای سلسله‌مراتب قوانین قرار می‌گیرد.

شورای عالی انقلاب فرهنگی بر اساس حکم حکومتی ولی فقیه، اجازه وضع مصوبه در حدود اختیارات خود را دارد؛ زیرا هم در حکم تشکیل این شورا^۳ و هم در پاسخ امام خمینی (ره) به سؤال رئیس وقت شورا درباره ماهیت قانونی بودن مصوبات این نهاد،^۴ این مسئله تصریح شده

۱ آگاه، وحید، «مصوبه ۶۳۰ شورای عالی انقلاب فرهنگی و استقلال دانشگاه‌ها»، مجموعه مقالات همایش ملی استقلال دانشگاه‌ها، چالش و راهبردها، ۱۳۹۶، ص ۳۱۱.

۲ عماد، افروغ، ارزیابی انتقادی نهاد علم در ایران، انتشارات پژوهشکده مطالعات فرهنگی اجتماعی، ۱۳۹۵، صص ۴۴۸ و ۴۴۹.

۳. صحیفه امام، جلد ۱۲، ص ۴۳۱.

۴. صحیفه امام، جلد ۱۹، ص ۱۷۱.

است. اما یکی از مسائل مهمی که در این زمینه وجود دارد، آن است که ارزش و جایگاه مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی به درستی تبیین نشده است. البته عملاً شورای نگهبان تاکنون بعضی قوانین مجلس را به دلیل معارض بودن با مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی رد کرده است. شورای نگهبان در نظریه شماره ۸۱/۳۰/۱۴۹۳ خود که در تاریخ ۵ آذر ۱۳۸۱ صادر شده است، با استناد به اصل ۵۷ قانون اساسی به این نکته اشاره کرده که مجلس نمی‌تواند برخلاف مصوبه شورای عالی انقلاب فرهنگی، طرح یا لایحه‌ای تصویب کند.^۱

۱.۳. شورای علوم، تحقیقات و فناوری؛ مرجع اصلی سیاست‌گذاری

شورای عالی علوم تحقیقات و فناوری به موجب ماده ۳ «قانون اهداف، وظایف و تشکیلات وزارت علوم، تحقیقات و فناوری» (مصوب ۱۳۸۳/۵/۱۸) تشکیل شد.

وظایف و اختیارات شورا بر اساس ماده ۴ قانون اهداف عبارت است از:

تعیین نظام سیاست‌گذاری علم، فناوری و نوآوری و تعیین محورهای پژوهش‌های راهبردی و ملی مورد نیاز، بر مبنای رویکرد آینده‌پژوهی در چارچوب اسناد بالادستی، تعیین راهبردها و برنامه‌های کلان توسعه در حوزه‌های علوم، تحقیقات و فناوری در چارچوب سند چشم‌انداز و اسناد بالادستی، تعیین اولویت‌های ملی و طرح‌های بلندمدت سرمایه‌گذاری در بخش‌های علوم، تحقیقات و فناوری به منظور هماهنگی و همسویی با اسناد بالادستی کشور و نیازهای اعلامی دستگاه‌ها، تعیین سیاست‌های نظارت، ارزیابی و استانداردسازی فعالیت‌های علوم، تحقیقات و فناوری در کشور، تعیین سیاست‌های تجاری‌سازی و کاربردی دستاوردهای پژوهشی، انتقال و اشاعه فناوری در کشور و... تعیین سیاست‌های اجرایی توسعه همکاری‌های بین‌المللی و جذب منابع خارجه در زمینه‌های علوم، تحقیقات و فناوری، تدوین و تصویب شیوه‌نامه فرایند ارائه، انتخاب و تصویب طرح‌های کلان ملی و نحوه نظارت بر آنها، پیشنهاد لوایح قانونی مرتبط با رفع موانع اقتصادی و حقوقی توسعه علوم، تحقیقات و فناوری به هیئت وزیران، تعیین سیاست‌های توزیع منابع عمومی و اعتبارات دولتی با رعایت قوانین و مقررات مربوط، تعیین برنامه‌ها و سازوکارهای لازم برای تأمین و استفاده از منابع جدید مالی با رعایت قوانین و مقررات مربوط،

۱. مجموعه نظریات شورای نگهبان، ۱۳۸۳، صص ۱۷۹-۱۸۶.

تعیین سیاست‌های لازم برای حمایت از فعالیت نهادهای مدنی و بخش غیردولتی، تعیین سیاست‌های حمایتی از سرمایه‌گذاری منطقه‌ای در حوزه علوم، تحقیقات و فناوری در چارچوب آمایش سرزمین، تصویب سیاست‌های مرتبط با افزایش کارایی طرح‌های مصوب شورا، تصویب سیاست‌های مرتبط با فعالیت‌های بخش غیردولتی در حوزه تحقیق و توسعه.^۱

دقت در وظایف مقرر برای شورای عالی عتف به شرح فوق نشان می‌دهد که اولاً شورای عالی عتف از نگاه قانون‌گذار عالی ایران، نهاد اجرایی به شمار نمی‌آید؛ ثانیاً نهاد نظارتی هم نیست، بلکه با توجه به ویژگی اعضایش که دارای عالی‌ترین مناسب اجرایی کشور هستند، یک نهاد عالی برای مدیریت طرح‌های اجرایی تأثیرگذار بر آموزش، پژوهش و فناوری کشور شمرده می‌شود که با انتخاب این گونه طرح‌ها و در گام بعد، تعیین اولویت اجرای آنها به توسعه مرزهای دانش و تقویت بنیه علمی و فناوری کشور کمک می‌رساند و از هدر رفتن منابع مالی و استانی پژوهش ممانعت کرده، جلو اجرای طرح‌های موازی، کم‌بینه یا بی‌فایده را می‌گیرد. نگاهی به مفاد آنچه در بندهای مختلف ذیل بند «الف» شرح تفصیلی وظایف یا عنوان «سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی کلان» آمده است، نشان می‌دهد که شورای عالی عتف وظیفه دارد در سیاست‌گذاری نظام علوم، تحقیقات و فناوری ایفای نقش کند. همچنین مفاد ماده ۳ مجوز توسعه شورای عالی عتف و تبدیل آن از یک نهاد عالی ناظر و فرادستی به یک دستگاه اجرایی پر دامنه است و به نظر تشکیل کمیسیون دائمی و کمیسیون‌های تخصصی متعدد نیز در راستای همین امر صورت گرفته است. در خصوص اعتبار مصوبات شورا با توجه به تبصره ذیل ماده ۳ «قانون اهداف» مقرر داشته است: در خصوص مصوبات شورای عالی علوم، تحقیقات و فناوری در چارچوب این قانون، پس از تأیید رئیس‌جمهور، برای کلیه مؤسسات آموزشی و تحقیقاتی و دستگاه اجرایی لازم‌الاجراست. وظایف شورای عالی عتف بسیار گسترده است و بسیاری از بندهای آن با وظایف معاونت علمی و فناوری ریاست جمهوری هم‌پوشانی دارند. به نظر نگارندگان، وظایف این دو نهاد نیاز به بازبینی و اصلاح و تجدید نظر و ادغام دارند.^۲

۱. سایت وزارت علوم، تحقیقات و فناوری به ادرس <https://www.msrt.ir/>

۲. همان.

۲. تکثر نهادهای اداری و اجرایی، تأثیر آن بر کارآمدی

نهادهای تصمیم‌گیری و اجرایی در پژوهش حاضر در قالب مراجع وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، معاونت علمی و فناوری رئیس‌جمهور، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور، جهاد دانشگاهی، بنیاد ملی نخبگان و فرهنگستان علوم جمهوری اسلامی مورد بررسی و تحلیل قرار گرفته‌اند.

۲.۱. وزارت علوم، تحقیقات و فناوری؛ نهاد اصلی

در تاریخ ۱۳۴۶/۱۱/۳۰ به موجب «قانون تأسیس وزارت علوم و آموزش عالی» این وزارتخانه ایجاد شد و متعاقب آن تشکیل شورای مرکزی آموزش در سال ۱۳۴۸، نخستین گام در راستای تمرکز، تجدید سازمان و اعمال یک نظارت مرکزی بر دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی برداشته شد. پس از پیروزی انقلاب اسلامی در اردیبهشت ماه ۱۳۵۹ لایحه تشکیل شورای عالی فرهنگ و آموزش عالی به تصویب شورای انقلاب رسید و به دنبال آن به منظور ایجاد تحول اساسی در دانشگاه‌ها، ستادی با عنوان ستاد انقلاب فرهنگی با فرمان امام خمینی (ره) تشکیل شد که این ستاد بزرگ‌ترین نقش را در سیاست‌گذاری فرهنگی و آموزش کشور بر عهده گرفت.^۱ در مرداد ماه ۱۳۶۴ با تصویب قانون تشکیل وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، کلیه اختیارات، وظایف و مسئولیت‌های وزارت فرهنگ و آموزش عالی در آموزش پزشکی به وزارتخانه جدید انتقال یافت. وزارت فرهنگ و آموزش عالی در تاریخ ۱۳۷۹/۲/۳ به منظور انسجام بخشیدن به امور اجرایی و سیاست‌گذاری نظام علمی کشور، به وزارت علوم، تحقیقات و فناوری تغییر نام داد.^۲

با توجه به مراتب فوق، دانشگاه‌ها در جزئی‌ترین وظایف خود باید از وزارت عتف کسب تکلیف کنند. مسئولیت‌پذیر بودن دانشگاه در گرو صاحب اختیار بودن آنهاست. اختیار و مسئولیت یک فرایند متصل به هم است. نمی‌توان از نهادی که اختیار ندارد، مسئولیت خواست؛ بنابراین دانشگاه مستقل، دانشگاه دارای مسئولیت است. دانشگاهی مستقل است که در تدوین برنامه‌های آموزشی و تحقیقاتی و آیین‌نامه‌های اجرایی و همچنین جذب اعضای هیئت علمی و ارتقای آنها

۱. فراست‌خواه، مقصود، سرگذشت و سوانح دانشگاه در ایران، بررسی تاریخی آموزش عالی و تحولات اقتصادی،

اجتماعی، سیاسی و فرهنگی مؤثر بر آن، انتشارات رسا، ۱۳۸۸، ص ۵۲۴.

۲. قانون اهداف، وظایف و تشکیلات وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، مصوبه مجلس شورای اسلامی، ۱۳۸۳.

و چگونگی پذیرش دانشجویان خود و... دارای اختیار، و نقش وزارت علوم در این امور باید نقش پشتیبانی، حمایتی و نظارتی باشد. به نظر می‌رسد قانون اهداف و وظایف وزارت عتف نیاز به بازنگری و اصلاح دارد تا اختیارات دانشگاه‌ها افزایش یابد.

در عین حال، با توجه به واقعیت‌های موجود، باید پس از پذیرش نقش شورای عالی انقلاب فرهنگی به عنوان سیاست‌گذار عالی، اذعان کرد که وزارت عتف در کنار شورای عالی عتف در ذیل شورای عالی انقلاب فرهنگی، کارکرد سیاست‌گذارانه عالی در قلمروی دانشگاه‌ها برعهده دارد و در سلسله مراتب قواعد حقوقی وزارت عتف می‌تواند سیاست‌گذاری، قانون و مقرره وضع نماید.

در وضعیت فعلی، جایگاهی که شورای عالی انقلاب فرهنگی دارد و آنچه در ماده ۱ و ۲ قانون اهداف به آن تصریح شده و حتی وظایفی که برای شورای عالی عتف مقرر گردیده، باید در شرح وظایف و اختیارات این وزارتخانه، آن‌طور که مشخصاً در ماده ۲ قانون اهداف تصریح شده است، تجدیدنظر شود. از طرف دیگر، اشکالی که بر نظام پژوهش، تحقیقات و فناوری ایران وارد است، این است که که دارای چندین متولی است و یا با «فقدان ساختار مناسب مدیریت کلان و ستادی در نظام پژوهش کشور» مواجه است.

۲.۲. معاونت علمی و فناوری رئیس‌جمهور؛ نهاد موازی

این معاونت در دولت نهم و به استناد اصل ۱۲۴ قانون اساسی به منظور اجابت نظر رهبری تشکیل شد. بنابراین نظر رهبری آن بوده که برای ایجاد «ارتباط بین صنعت و دانشگاه» در زیرمجموعه ریاست جمهوری، دفتری راه‌اندازی بشود.^۱ اما این دفتر به استناد اصل ۱۲۴ قانون اساسی به شکل «معاونت» تشکیل شده است. با توجه به اصل ۱۲۴ قانون اساسی: «رئیس‌جمهور می‌تواند برای انجام وظایف خود معاونانی داشته باشد...»^۲ بیشتر وظایف رئیس‌جمهور در اصل ۱۱۳، ۱۲۳، ۱۲۵، ۱۲۶، ۱۲۸، ۱۲۹، ۱۳۴ و ۱۳۶ بیان شده‌اند.

از وظایف بیست‌گانه معاونت علمی و فناوری رئیس‌جمهور، ۹ بند با شورای عالی عتف و ۱۰ بند با وظایف وزارت عتف هم‌پوشانی دارد. باید پذیرفت ایجاد نهادهای موازی برای ایفای

۱. سایت معاونت علمی و فناوری رئیس‌جمهوری به آدرس <http://www.isti.ir/>

۲. اصل ۱۲۴ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران.

نقش‌های واحد، هم‌مغایر با اصول سیاست‌گذاری و اجراء، و هم مخالف اصول اداری است. به این ترتیب، افزوده شدن بر حجم قوانین باموضوع مشابه و هم‌پوشان و بعضاً متعارض، پدیده تورم تقنینی و همچنین سردرگمی مسئولان و مجریان دانشگاه‌ها، مراجع مفسر قانون و شهروندان را در پی خواهد شد.^۱

این معاونت طبق نظر رهبری، زیر نظر قوه مجریه تشکیل شده است؛ اما ایجاد، حدود وظایف و میزان اختیارات این نهادها تماماً برخاسته از منابع و مصوبات قانونی است و در حل تعارضاتی که در حوزه اختیارات یا وظایف این نهادها به وجود می‌آید، موجودیتی فراتر از قوانین مصوب مجلس وجود ندارد و تخطی از قوانین و مقررات از سوی هر یک از مراجع موجود در قوای سه‌گانه قابل پیگیری بوده، در صورت اثبات، به بی‌اعتباری تصمیمات یا مصوبات خواهد انجامید و در سلسله مراتب حقوقی می‌تواند سیاست‌گذاری و مقرره وضع نماید.

در متون قانونی موجود در شرح وظایف معاونت علمی و فناوری رئیس‌جمهور موضوع بندهای ۵، ۶، ۷، ۹، ۱۳، ۱۵، ۱۷ و ۱۸ با بندهای مختلف از قانون اهداف وزارت علوم در محورهای توسعه فناوری حمایت از شرکت‌های دانش‌بنیان، ارتقای توان (مدیریت فناوری)، توسعه مراکز اطلاع‌رسانی فناوری، بهبود فضای کسب و کار دانش‌بنیان، تأمین مالی لازم در اقتصاد دانش‌بنیان، حمایت از ایجاد و توانمندسازی تشکلهای خصوصی، بازارسازی و تضمین بازار برای تولیدات داخلی و توسعه دیپلماسی علم و فناوری و ارتباطات بین‌المللی مشترک هستند. بنابراین، ۹ بند از وظایف معاونت علمی با وظایف شورای عالی عتف هم‌پوشانی دارد و ایجاد نهاد موازی برای انجام یک وظیفه مشخص جای تأمل دارد؛ بهتر بود نهادهای متولی برای تدوین شرح و وظایف واحد جدید دقت نظر بیشتری داشتند تا این هم‌پوشانی به وجود نیاید.

در شرح وظایف معاونت علمی و فناوری رئیس‌جمهور، موضوع بندهای ۲، ۳، ۴، ۷، ۸، ۱۱، ۱۲، ۱۵، ۱۹ و ۲۰ در تعارض با بندهای مختلف قانون اهداف وزارت عتف با محورهای هماهنگی و هم‌افزایی بین برنامه‌های توسعه کشور و سیاست‌های کلان، سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی تأمین منابع مالی در نظام علم و فناوری و نوآوری، هدفمندسازی، هدایت و توسعه پژوهش‌های

۱. مرکز مالیری، احمد، «تورم تقنینی در نظام حقوقی ایران در پرتو اصول قانون‌گذاری»، رساله دکتری، به راهنمایی دکتر محمد راسخ، رساله دکتری دانشکده حقوق دانشگاه شهید بهشتی ۱۳۹۰، ص ۱.

کاربردی، توسعه مراکز اطلاع‌رسانی فناوری، حمایت از ایجاد و تقویت زیرساخت‌های علم و فناوری و نوآوری، کمک به ارتقای نظام مالیکت فکری، کمک به ارتقای فعالیت‌های رسانه‌ای و فرهنگ‌سازی، راهبری اجرای طرح‌های کلان فناوری و نوآوری، رصد فرصت‌های بین‌المللی، توسعه فرآیندهای شناسایی و جذب و انتقال و انتشار فناوری‌هاست.

۲.۳. سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور؛ نهاد اجرایی

سازمان برنامه و بودجه نخستین بار در ایران در سال ۱۳۲۷ هم‌زمان با تصویب برنامه هفت‌ساله عمرانی اول با نام سازمان برنامه پایه‌گذاری شد. سازمان برنامه و بودجه در ۱۷ تیرماه سال ۱۳۷۹ با سازمان امور اداری و استخدامی کشور ادغام، و با این ادغام سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور تشکیل شد. سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی در سطح سیاست‌گذاران کلان کشور که بی‌شک بر نظام علوم، تحقیقات و فناوری و دانشگاه‌ها اثرگذار است و در تعیین برنامه‌های کلان کشور و تدوین اسناد بالادستی دخیل است.^۱

با ملاحظه وظایف سازمان، به ویژه در بندهای ۳، ۵، ۷ و ۹ مشخص می‌شود که در عمل و حوزل اجرایی این سازمان با نهادهای متعددی، از جمله علوم تحقیقات و فناوری شورای عالی عتف و شورای عالی انقلاب فرهنگی تداخل وظایف خواهد داشت و نهادهای سیاست‌گذار کشور در عرصه علوم و فناوری و حتی نوآوری با این نهاد وظایف مشابهی دارد.

سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور در تدوین و تنظیم بودجه دانشگاه‌ها که بودجه دولتی است، نقش اساسی دارد و همچنین تدوین و تغییر یا اصلاح ساختار سازمانی دانشگاه‌ها بدون نظر و تأیید سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور امکان‌پذیر نیست و این امر در تقابل با اصل استقلال دانشگاه‌هاست. دانشگاه‌ها علی‌رغم اینکه دارای شخصیت حقوقی مستقل هستند و خود دارای هیئت امنای می‌باشند، در مسائل مهم دانشگاه‌ها از جمله بودجه، ساختار و تشکیلات، ردیف‌های استخدامی باید از سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور کسب تکلیف کنند و در سلسله مراتب قواعد حقوقی سازمان مدیریت، می‌توانند مقرره وضع نمایند.

۱. سایت سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور به آدرس <https://www.mporg.ir>

۲.۴. جهاد دانشگاهی؛ نهاد انقلابی

پس از تشکیل ستاد انقلاب فرهنگی به فرمان امام خمینی (ره)، این ستاد در جلسه مورخ ۱۳۵۹/۵/۱۶ به منظور تحقق بخشیدن به اهداف انقلاب فرهنگی، جهاد دانشگاهی را به عنوان یک نهاد انقلابی برخاسته از انقلاب فرهنگی تأسیس کرد. پس از تبدیل ستاد به شورای عالی انقلاب فرهنگی، اساسنامه جهاد دانشگاهی در تاریخ ۶۵/۹/۱۱ مورد تجدیدنظر قرار گرفت و با حذف وظیفه مشارکت در مدیریت اداره دانشگاه‌ها و تأکید بر انجام فعالیت‌های فرهنگی و تحقیقاتی به منظور اسلامی شدن دانشگاه‌ها به تصویب رسید.

تشکیل این نهاد از آغاز حسب مقتضیات زمان موجه به نظر می‌رسید، اما با تصویب قانون اهداف وزارت عتف در سال ۱۳۸۳، بقای این نهاد در قالب یک سازمان دانشگاهی که هم‌عرض با وزارت عتف به انجام برخی امور علمی، آموزشی و تحقیقاتی می‌پردازند، جز ائتلاف منابع و ایجاد نهاد موازی در عرصه علم و فناوری توجیهی ندارد. جهاد دانشگاهی نهادی است عمومی و غیردولتی که زیر نظر شورای عالی انقلاب فرهنگی تأسیس شده و دارای شخصیت حقوقی مستقل و از لحاظ استخدامی، اداری و مالی تابع مقرراتی است که در چارچوب اختیارات قانونی به تصویب هیئت امنای جهاد دانشگاهی می‌رسد و بیشتر مصوبات آنها مقرر است.

۲.۵. فرهنگستان علوم جمهوری اسلامی ایران؛ نهاد موازی

به منظور تأمین استقلال علمی کشور و توسعه علوم و فنون و تقویت روح پژوهش و ارتقای سطح علمی و فرهنگی کشور از طریق فعالیت‌های جمعی و حمایت و تشویق دانشمندان و محققان برجسته کشور، قانونی به نام «فرهنگستان علوم جمهوری اسلامی ایران» در اجرای مصوبه صد و سی و پنجمین جلسه مورخ ۱۳۶۶/۱۰/۱۵ شورای عالی انقلاب فرهنگی زیر نظر نهاد ریاست جمهوری تشکیل شده است.

برخی از وظایف فرهنگستان جزء وظایف ذاتی وزارت عتف محسوب می‌شود. از زمان تصویب قانون اهداف در سال ۱۳۸۳ و با توجه به حوزه وسیعی که در ماده ۲ قانون اهداف مقرر شده است، بهتر بود وظایفی که هم‌پوشانی دارند، تجدیدنظر می‌شد و فرهنگستان از لحاظ ساختاری زیر نظر وزارت عتف قرار می‌گرفت.

فرهنگستان علوم جمهوری اسلامی ایران مؤسسه‌ای با شخصیت حقوقی مستقل که به نهاد ریاست جمهوری وابسته است و از لحاظ امور مالی، معاملاتی و استخدامی تابع مقررات خاصی است که به تصویب هیئت امنای فرهنگستان علوم می‌رسد. از طرفی با توجه به وظایف احصاشده هیچ‌یک جنبه سیاست‌گذاری ندارد و بیشتر جنبه مشورتی و پیشنهاد و مشاوره دارد و بیشتر مصوبات آنها در سلسله مراتب حقوقی، مقرر است.

۲.۶. بنیاد ملی خبرگان؛ نهاد موازی

بنیاد ملی خبرگان به منظور برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری برای شناسایی، هدایت، حمایت مادی و معنوی خبرگان، جذب، حفظ و به‌کارگیری و پشتیبانی از آنان در راستای ارتقای تولید علم، فناوری و توسعه علمی و متوازن کشور و احراز جایگاه برتر علمی، فناوری و اقتصادی در منطقه بر اساس سند چشم‌انداز کشور در افق ۱۴۰۴ توسط شورای عالی انقلاب فرهنگی ایجاد شد. باتوجه به وظایف و اختیارات بنیاد ملی خبرگان، به نظر می‌رسد سایر نهادهای حاضر در حوزه علوم، تحقیقات و فناوری می‌توانند امور مربوط به خبرگان، از جمله وزارت عتف و معاونت علمی و فناوری رئیس‌جمهور و ... را عهده‌دار شوند. از طرفی هم بنیاد ملی خبرگان، تحت عنوان حمایت‌های مادی و معنوی به خبرگان کشور، در امور اداری و استخدامی و بودجه‌ریزی وزارت عتف و دانشگاه‌ها دخالت می‌کند که نوعی موازی‌کاری و هم‌پوشانی و اتلاف منابع است.

نتیجه‌گیری

«توسعه علمی کشور بدون ساختارهای حقوقی مناسب، امکان‌پذیر نیست.»^۱ بخشی از این ساختارهای حقوقی که مدیریت نظام آموزش عالی ایران را پیش می‌برد؛ نهادها و سازمان‌های گوناگونی هستند که با تصمیم‌هایشان این مسیر را هموار یا دشوار می‌سازند.^۲

ایجاد نهادهای موازی در عرصه سیاست‌گذاری و تصمیم‌گیری در دانشگاه‌ها به خصوص در یک دهه اخیر موازی‌کاری‌ها را بعضاً به سمت تخصص و خنثی‌سازی سوق داده است؛ به گونه‌ای که تداوم این وضعیت برای نظام آموزش عالی کشور خسارت‌بار و نتایج آن جبران‌ناپذیر خواهد بود. بررسی تطبیقی وظایف مراجع تصمیم‌گیری در حوزه دانشگاه‌ها از یک‌سو و مأموریت‌ها، وظایف و اختیارات قانونی وزارت عتف، با توجه به قانون مصوب ۱۳۸۳/۰۵/۱۸ مجلس شورای اسلامی از سوی دیگر، نشان می‌دهد که در تقسیم کار مدیریت علم و فناوری کشور نه تنها اهداف مورد نظر قانون‌گذار، به شرح مندرج در ماده ۹۹ قانون برنامه سوم توسعه مبنی بر انسجام بخشیدن به امور اجرایی و سیاست‌گذاری نظام علمی کشور محقق نشده است، بلکه روز به روز با تأسیس شتابزده نهادها، شوراهای نوظهور و غیرپاسخگو، بر دامنه ناهماهنگی‌ها، موازی‌کارها و تداخل وظایف افزوده شده است که عواقب ناخوشایند اقتصادی، اجتماعی آن در وجه خاص معطوف به نظام علمی کشور و مانعی بزرگ بر سر راه تحقق اهداف آموزش عالی است. وظیفه وزارت عتف در درجه اول سیاست‌گذاری، تنظیم‌گری، حمایت و پشتیبانی و ارزیابی است. در این راستا شایسته است وزارت علوم، تحقیقات و فناوری با بازنگری در وظایف تصدی‌گرایانه در راستای مقررات‌زدایی و تسهیل امور واگذاری بیشتر اختیارات اجرایی به دانشگاه‌ها، اقدامات اساسی به‌عمل آورد. مهم‌ترین علل بروز تشدید پدیده تورم تقنینی در نظام حقوقی ایران را می‌توان در چهار بخش به شرح زیر بیان کرد: ۱- تصویب قوانین غیر ضروری؛ ۲- عدم قابلیت

۱. توفیقی، جعفر و فراستخواه، مقصود، لوازم ساختاری توسعه علمی در ایران، مجله پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی ایران (۸) ۳، ۱۳۸۱، ص ۲۲.

۲. جاودانی، حمید، جعفر توفیقی، محمود قاضی طباطبایی و محمدحسن پرداختچی، بررسی وضعیت مدیریت نظام آموزش عالی ایران از دیدگاه مدیران عالی: گذشته، حال و آینده، مجله پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی، ۱۳۸۷، ص ۱۵۲.

اجرای برخی قوانین؛ ۳- پراکندگی قانون‌گذاری؛ ۴- قوانین مبهم. گفتنی است که نظام آموزش عالی ایران هم از این امر مستثنا نیست.^۱

به این ترتیب، افزوده شدن بر حجم قوانین با موضوع مشابه و هم‌پوشان و بعضاً متعارض، سردرگمی مسئولان و مجریان دانشگاه‌ها، مراجع مفسر قانون و شهروندان را به دنبال داشته است. از نگاه دیگر، ممکن است عدم اجرای قوانین توسط وزارت علوم و شورای عالی عتف، انگیزه‌ای برای تصویب مجدد آنها در قالب قانون جدید است.

وزارت عتف در راستای اجرای «طرح تدوین و تنقیح قوانین و مقررات کشور» می‌تواند کلیه مصوبات، آیین‌نامه‌ها و دستورالعمل‌ها و به طور کلی مقررات مربوط به مراجع تصمیم‌گیری در حوزه دانشگاه‌ها را تنقیح نماید و با شناسایی موارد نسخ صریح، آنها را از مجموعه مقررات حذف و موارد نسخ ضمنی، زائد، متروک و موضوع منتفی شده را مشخص و برای تنقیح به مراجع تصویب‌کننده ارسال کنند.

پژوهش حاضر به این نتیجه می‌انجامد که راه‌حل برون‌رفت از معضل فوق نظام آموزش عالی این است که کارگروهی تخصصی متشکل از واحدهای ذی‌ربط تشکیل شود و نسبت به تعیین وظایف، تکالیف و صلاحیت‌های هرکدام از مراجع سیاست‌گذار و تصمیم‌گیر اقدام و لایحه‌ای تحت عنوان «سند جامع نظام علوم، تحقیقات و فناوری» تنظیم و برای تصویب به مجلس شورای اسلامی ارسال شود.

۱. مرکز مالگیری، احمد، «تورم تقنینی در نظام حقوقی ایران در پرتو اصول قانون‌گذاری»، رساله دکتری، به راهنمایی دکتر محمد راسخ، رساله دکتری دانشکده حقوق دانشگاه شهید بهشتی ۱۳۹۰، ص ۲۰۸.

فهرست منابع

منابع فارسی

کتاب

۱. هاشمی، سیدمحمد، *حقوق اساسی جمهوری اسلامی ایران*، جلد ۲، حاکمیت و نهادهای سیاسی، چاپ بیست‌وسوم، بنیاد حقوقی میزان، ۱۳۹۱.
۲. منتصر اسدی، فاطمه و مریم عامری، *مجموعه اساسی*، انتشارات معاونت تدوین، تنقیح و انتشارات قوانین و مقررات ریاست جمهوری، ۱۳۹۱.
۳. راسخ محمد، *نظارت و تعادل در نظام حقوقی ایران*، انتشارات دراک، ۱۳۹۰.
۴. مؤسسه نشر آثار امام خمینی، *صحیفه امام*، جلد ۱۹، انتشارات عروج، ۱۳۸۹.
۵. مجموعه نظریات شورای نگهبان، ۱۳۸۳.
۶. عماد، افروغ، *ارزیابی انتقادی نهاد علم در ایران*، انتشارات پژوهشکده مطالعات فرهنگی اجتماعی، ۱۳۹۵.
۷. فراست‌خواه، مقصود، *سرگذشت و سوانح دانشگاه در ایران*، بررسی تاریخی آموزش عالی و تحولات اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی موثر بر آن، انتشارات رسا، ۱۳۸۸.

مقاله

۸. الهام، غلامحسین و سید مصطفی میرمحمدی میبیدی، *بررسی تداخل مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی با مصوبات مجلس شورای اسلامی و مجمع تشخیص مصلحت نظام*، پژوهش‌نامه حقوقی اسلامی، سال چهاردهم، ۱۳۹۲، شماره ۱.
۹. توفیقی، جعفر و مقصود فراستخواه، *لوازم ساختاری توسعه علمی در ایران*، مجله پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی ایران (۸)، ۳، ۱۳۸۱.
۱۰. جاودانی، حمید، جعفر توفیقی، محمود قاضی طباطبایی و محمدحسن پرداختچی، *بررسی وضعیت مدیریت نظام آموزش عالی ایران از دیدگاه مدیران عالی: گذشته، حال و آینده*، مجله پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی، ۱۳۸۷.

۱۱. خورشیدی، حسین و فردین مرادخانی، جایگاه شورای انقلاب فرهنگی در نظام جمهوری اسلامی، حقوق اساسی، سال پنجم، ۱۳۸۷، شماره ۱۰.
۱۲. شریف، محمد، جایگاه قانونی شورای عالی انقلاب فرهنگی و مرتبه مصوبات آن، حقوق و سیاست، ۱۳۸۴، شماره‌های ۱۵ و ۱۶.
۱۳. آگاه، وحید، مصوبه ۶۳۰ شورای عالی انقلاب فرهنگی و استقلال دانشگاه، مجموعه مقالات همایش ملی استقلال دانشگاه‌ها، ۱۳۹۶.
۱۴. نعمتی، محمدعلی و اکرم طالبی، آینده‌نگری مشارکتی-راهبردی اثربخشی در سیاست‌گذاری نهاد دانشگاه، مجموعه مقالات کنفرانس سیاست‌گذاری در آموزش عالی، دانشگاه صنعتی شریف، ۱۳۹۶.
۱۵. حمیدی‌زاده، محمدرضا، تصمیم‌سازی در آموزش عالی، تهران، دایره المعارف آموزش عالی، بنیاد دانش‌نامه بزرگ فارسی، ۱۳۸۳.
۱۶. داوری اردکانی، احمد، وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، دایره المعارف آموزش عالی، جلد ۲.

رساله و پایان‌نامه

۱۷. مرکز مالگیری، احمد، «تورم تقنینی در نظام حقوقی ایران در پرتو اصول قانون‌گذاری»، به راهنمایی دکتر محمد راسخ، رساله دکتری، دانشکده حقوق دانشگاه شهید بهشتی، ۱۳۹۰.
۱۸. سازگاری، صادق؛ «صلاحیت شوراهای عالی فراقوه‌ای و تفکیک کارکرد قوای سه‌گانه در ایران»، به راهنمایی دکتر محمد جلالی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده حقوق دانشگاه شهید بهشتی، ۱۳۹۵.

سایت

۱۹. سایت سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور به نشانی: <https://www.mporg.ir>.
۲۰. سایت نقشه جامع علمی کشور به نشانی: <http://nj.farhangolm.ir/>.
۲۱. سایت جهاد دانشگاهی به نشانی: <http://bom.acecr.ac.ir/sta>.
۲۲. سایت رسمی فرهنگستان علوم جمهوری اسلامی ایران به نشانی: <http://www.ias.ac.ir/>.

۲۳. سایت رسمی بنیاد علمی نخبگان به نشانی: <http://bmn.ir/index.aspx>.
۲۴. سایت معاونت علمی و فناوری رئیس جمهوری به نشانی: <http://www.isti.ir/>.
۲۵. سایت شورای عالی انقلاب فرهنگی به نشانی: <http://farhangoelm.ir/Default.aspx>.
۲۶. سایت وزارت علوم، تحقیقات و فناوری به نشانی: <https://www.msrt.ir/>.